

A SZÖVEGTAN A KUTATÁSBAN ÉS AZ OKTATÁSBAN
Szerkesztette: SZATHMÁRI ISTVÁN és VÁRKONYI IMRE

A kaposvári Tanítóképző Főiskola Kiadványai 2. — A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 154. Kaposvár—Budapest, 1979. 148 p.

0. „Ez a kötet azoknak az előadásoknak az anyagát foglalja magába, amelyek a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a kaposvári Tanítóképző Főiskola közreműködésével 1978. április 6-án, 7-én és 8-án Kaposváron megrendezett vándorgyűlésén hangzottak el.” (3.) A Társaság Választmánya megjelölte a célt: „(...) hogy tájékozódjunk az eddigi eredményekről; hogy egységesítsük, összegezzük az egyes nézeteket; és hogy kijelöljük a közvetlen és a távolabbi teendőket (...) az előadásokban föltétlen szó essék a külföldi eredményekről, a hazai elképzelésekről és mindezeknek az iskolai oktatásban való alkalmazásáról.” (Uo.)

1. Várkonyi Imre a kaposvári Tanítóképző Főiskola nevében üdvözölte a résztvevőket (*Köszöntő*, 5); Benkő Loránd, a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnöke nyitotta meg a vándorgyűlést. Az *Elnöki megnyitó* (6—8) a szöveg tudományának előtérbe kerülését ellenhatásnak tulajdonítja a résztudományok analizáló tendenciáival szemben: „(...) a szövegtan szerves kiegészítése és ugyanakkor bizonyos egységbe fogója azoknak a nyelvtudományi ágazatoknak, amelyek a szöveg elemi felépítőinek vizsgálatát tűzik ki célul. Ennélfogva a szövegtani kutatások kifejlesztése űrt van hivatva kitölteni a nyelvészet egészében, mondhatni tudományfejlődéstudománytörténeti szükségyszerűség. (8.)

2.0. Az első két félnap előadói a szöveggel foglalkozó tudománytörténeti és modern szakirodalom megállapításai mellett saját kutatásaik eredményeit is közölték.

2.1. Balázs János előadása, *A szövegtan alapjai* saját szavai szerint „a régiektől megteremtett alapokon” épült fel. A szövegtan születését szemléletváltozásból eredezteti: a mondat 2000 éves uralmát váltja fel a szövegé. A korábbi lehetőségek közül felidézi a szillogizmusok tanából a mondatok közötti összefüggések elemzését, a szövegbeli szemantikai kapcsolás anaforikus és kataforikus eszközeit, a sorszámnevek és kötőszók szerepét, beleértve elhagyásuk stilisztikumát is.

A szövegnek mint egésznek a létrehozását a pszicholingvisztikai kutatás tárgyának tekinti, értékesnek látja a szövegértés vizsgálatait. Az ún. örök témák és feldolgozásaiak összevetéséből Saumjan *genotextusának* és *fenotextusának* sajátos formáit várja. A szövegvizsgálat tendenciái közül kitér a pragmatikai keret értelmezésére, a modern viszonylogikai elemzés lehetőségeire, a hely, az idő és a sorrend összefüggéseire, az „ordo naturalis” érvényességére. Sürgeti az általános szövegelmélet mellett leíró és történeti magyar szövegtan létrehozását is.

2.2. Károly Sándor gondolatmenete, *A szöveg és a jelentés szerepe kommunikációs szemléletű nyelvészeti törekvéseinkben* a grammatikában el nem végzett elemzéseket lát a szöveggrammatikai vizsgálatokban. A szövegnyelvészetben a beszélő és hallgató feltételezéseit és elvárásait, intenciókat és situációs feltételeket tekint relevánsnak; hangsúlyozza a beszédaktus/beszédteória jelentőségét. Lévéen a koherencia legfontosabb tényezője a szemantika, a szerző a szöveg jelentésviszonyainak

néhány aspektusára utal. Pl. tartalomleírás állandó és változó elemek viszonylogikai elemzésével, a szemantikai jegyek alkalmazásával; szövegváltozatokban invariáns szemantikai-lexikai leírás megadása, a tartalomleírás explikálása az ellipszis és az anafora/katafora szabályok érdekében. A szöveg alapegységeinek értelmezéséhez Károly Sándor FULL STOP és NON STOP jelenségeket mutat be, főleg XX. századi irodalmi szövegeken. Említi az izotópiát, a közös valóságelemre utaló láncot, a szemantikai progressziót. Szól a cím szerepéről a globális kohézió megteremtésében, a címke- és reklámfunkcióról.

A szövegnyelvészet és a stilisztika egymásra utaltságát bizonyítja, nem tagadva eltérő szempontjaikat. Szót kap a szemantikai-hangulati egyneműség, az etikai szemlélet vitában, verbális befolyásolásban. A szerző örömmel üdvözlí az 1978-as tanterv középpontjában a szövegtant és a stilisztikát.

2.3. Andor József *A nyelvleírás szövegtanának egyik lehetséges megközelítése* (Az esetgrammatika alkalmazása a szöveg szemantikai értelmezésében) címmel tartott előadást. A szerző az esetgrammatika helyének és szerepének tisztázását, a szöveg jelentésviszonyainak értelmezésében való alkalmazhatóságát kíséri meg. Mindennek az az alapja, hogy a nyelv jelentésközlő eszköz, a szemantikai struktúrák pszichológiailag általános érvényűek, így a természetes nyelvek szemantikai elmélete a fogalmi struktúrák általános elméletévé lesz. A modellben az esetgrammatikai kategóriák a megnyilatkozás jelentésviszonyainak felelnek meg, a grammatikai kategóriákat szemantikai jegyekkel határozzuk meg, az elmélet alapelvei a szöveg keretein belül általánosulnak, a szemantikai meghatározottság univerzális viszonyokat fed le, s ez az univerzális jelleg kognitív pszichológiai tesztekkel ellenőrizhető.

A szerző módosításokat javasol Charles Fillmore 1968-ban publikált modelljében. Az esetgrammatikai kategóriákat mátrixjegyrendszer segítségével szemantikailag határozza meg, s hierarchikusan, szintekben helyezi el őket. A mély szinten azonosított viszonyokat az átmeneti szinten a klasszikus esetelmélet kategóriáiba vezeti át, ez van Dijk 1972-ben az R_1 és R_2 összefüggése lehet. Az R_3 szint Andor József hipotézise szerint a felszíni struktúrákhoz vezető mikrostruktúrák közege.

A következőkben a fenti elven értelmezi a szerző a szöveg jelentésviszonyainak egymásba épülését és megértését a társalgás nyelvéből vett példán. A befejezésben kognitív pszichológiai teszt eredményeivel ismerkedhetünk meg.

2.4. Bókay Antal előadása, *A szövegelmélet modelljei és alkalmazási lehetőségeik* azt kívánja elemezni, hogy a szövegnyelvészet „jelen fejlettségi szintjén milyen lehetséges modelleket kínál egy modern szövegelmélet kidolgozásához”. (47.)

2.4.1. Van Dijk modellje (*Some Aspects of Text Grammars*, 1972.) a szöveg-egészből, a jelentés-egészből indul ki, a mondat grammatikája számára modellként szolgál a szövegelmülethez. A felszíni struktúrákban a szintaxis lineáris kapcsolatai és a lineáris szemantikai összefüggések típusokba rendeződnek, a mélystruktúrák szemantikus reprezentációinak a megnyilvánulásaiként felszíni azonosságtípusok és mondatközi szemantikai kapcsolatok írhatók le. A textuális mélystruktúra globális összefüggéseket ad, s par excellence szemantikai jellegű. Minthogy a mondat minimális szöveg, az analógiát a 2 szint logikai formája jelenti. A szöveg felszíni mondat-sorában van Dijk 'szekvenciákat' lát, a makrostruktúra pedig predikátumlogikai leírást (argumentumokat, predikátumokat, konnektívumokat, minősítőket, modális operátorokat és mondat-attitűdöket) tartalmaz. A mondatok közötti összefüggések: preszuppozíciók és következtetések, konjunkciók, topológiai és időrelációk, ok-okozati viszonyok, koncessziók, topic-comment kapcsolatok. Így bármely szöveg logikai-szemantikai mélyszerkezetét leírhatjuk, az irodalmi szöveg formális leírásához pedig van Dijk irodalmi kompetenciát: kulturális és pszichoszociális tényezőket kap-

csol. A narratív műfajokban pl. az első szinten fonológiai és szintaktikai műveletek, majd a felszíni szerkezeten a második szinten szemantikai műveletek jelennek meg, s szemantikai makro-műveletként a narratív struktúrák működnek.

2.4.2. Petőfi S. János szövegelméleti gondolkodásában erőteljesen megkülönbözteti a *kotextuális* elemzést a *kontextuálistól*. Az előző az explicit szövegnyelvtan, az utóbbi a szövegvilág és a normákban, ideológiákban rögzített világ analízise. A teóriában a mélystruktúrát a szövegbázis adja, benne a szövegsemantikus reprezentáció elkülönül a lineáris elrendezést megszabó információbloktól. A TeS-WeST rövidítésű szövegstruktúra-világstruktúra elmélet a természetes nyelvi szövegek szintaktikai, szemantikai és pragmatikai struktúráját írja le. Így a szöveg komplex jel, intenzionális szemantikai leírással, s ehhez lehetséges extenzionális interpretációt kapcsolunk.

A modell elemei: *szöveggrammatika*, *világsemantika* és *lexikon*. Domináns a világsemantikai komponens, a lexikon explicit intenziókat tartalmaz. Az intenzionális-grammatikai részt külön szabályok egészítik ki a szöveg lineáris felépítésére vonatkozóan. Az extenzionális szemantikai komponens minimális extenzionális interpretációkat hoz létre W_1 , majd W_2 stb. világokra, s ezekből létrehozuk az interpretált szöveg világkomplexumát, s a minimális extenzionális interpretáció hipotézisek halmazába épül be. E halmaz lehetővé teszi a magyarázó/értékelő interpretációt. Bókey Antal a Petőfi-modell alkalmazásában megállapítja, hogy az szervesen tartalmazza a nonverbális információk analízisét, s az elméletben a pragmatikai extenzió szükségszerű rész. Az irodalmi szövegek leírásában a mű kódjának megragadása a szöveg ágrajzszzerű tagolódásában (53) lineáris bontásban, majd nem lineáris jelentésstruktúrájában történik. A világelemekre bontás rendezett sort eredményez, s az ehhez tartozó minimális extenzionális interpretáció írja le a világvonatkozásokat. Az interpretációs ágrajzon felfelé haladva az integráló tendencia érvényesül, létrejön a kommentált extenzionális interpretáció, azaz a szövegvilág. A szerző hipotézise így irodalmi szöveg tartalmi interpretálását kíséri meg Petőfi S. János formális szemiotikai elméletének egyszerűsített alkalmazásával.

2.5. Deme László gondolatmenete, *A szöveg alaptermészetéről* a megnyilatkozás fogalmában a funkció elsődlegességét ragadja meg, s a szerkesztettséggel szemben a kommunikatív szerepet hangsúlyozza. A szöveget mint beszédművet szembeállítja a nyelvvel mint eszközrendszerrel. Idézi a szöveg fogalmára adott korábbi meghatározását (*A beszéd és a nyelv*, 1976. 59), s kiemeli a szöveg szituációba ágyazottságát is. A kommunikáló felek számára a legfontosabbnak a közös nyelvűséget, majd a közös előismereteket, a közös előzményeket, végül az aktuális beszédhelyzetet értékeli. Szemléltető példájában a gondolat alapszerkezete azonos, s a változatok kifejezési szintjén az eltéréseket a beágyazottság szükséges explicitása határozza meg. Ez az explicitás persze a párbeszédben és a folyamatos szövegben más és más fokú. A 'kijelentő természetű' szöveg redundáns a felkiáltó, felszólító mondatok mint kijelentő, felszólító szövegek szükségszerűségével szemben. Deme László hivatkozik Csúri Károly 1977 egyik gondolatára, s a szöveg interpretálásának dinamizmusát emeli ki, majd az irodalmi szövegek sajátos jellegét hangsúlyozza. A *szöveg* — *szövegmű* — *irodalmi szövegmű* — *költői szövegmű* a szerző számára halmaz-részhalmaz sort alkot.

Az emberek egymásra hatása a szöveg alapfunkciója, ezt látjuk történetéből is, ezt fejlessze oktatásunk is.

2.6. Antal László előadása, a *Szöveg, nyelv, tartalom* számos megoldatlan problémára hívja fel a figyelmet a nyelvhasználatban. Waterhouse és David Hays gondolatait idézve a szöveg nem nyelvi természetű tényezőinek fontosságát emeli ki.

A mondatnál nagyobb egységekre nincsenek általánosan elfogadott kategóriák. A szöveg tartalmára nézve korábbi munkájában mindazt tartalomnak mondta, ami nem eleme a nyelvi szerkesztésnek. A mondat és a szöveg viszonyában pedig a mondatot a jelentés legnagyobb, a tartalom legkisebb egységének javasolta. Így a mondatban a jelentés tartalommal, annak részévé válik, a mondat meg grammatikailag autonómból a szövegben létező részfunkciós egységgé lesz. A szöveg linearitását, annak néhány következményét példákon is szemlélteti. Az interpretáció szerint ugyancsak a nyelvtudomány szűkebb érdeklődésén és kompetenciáján kívül található, mert a szöveg megértése nem csupán nyelvi tevékenység, s az eltérő természetű komponensek segíthetik is, zavarhatják is egymást. A szerző utal a mondatmegértés és a szövegmegértés különbségére, a 'már értem' effektusra, s végül a szövegstruktúrára vonatkozó ismeretek hiányosságaira mutat.

2.7. Békési Imre előadásának (*A kapcsolat problematikája*) a célja a szövegegységek között a kapcsolat szintaktikai-szemantikai természetének a vizsgálata. A kutatók sora: Longacre, Szolganyik, Szévbo kétféle szövegszerkezeti kapcsolást különböztet meg. A lexikai-szemantikai és a grammatikai-szintaktikai kapcsolat között az elkülönülés nem éles: az előbbiek a mondatok és a szövegegységek tartalmi összefüggéseit értelmezik, az utóbbiak a mondat belső megformálását jellemzik.

A szerző egy hárommondatos újsághír elemeinek gondolati összefüggéseit mutatja be, s igazolja a 3. mondategész szórendjének megváltoztatásával, hogy a szórend és a mondat tartalmi-logikai kapcsolása „ugyanannak a helyzetnek mondaton belüli és mondatok közti kifejeződése.” (76. — Békési Imre kiemelése.) Így felfogása szerint a mondatok közötti kapcsolások a szövegben mintegy összegyűjtik, koncentrálnak az információk nyelvi összefüggéseinek mondaton belüli grammatikai-szemantikai jegyeit. Tehát pl. a hír nyomtatéktalan vagy nyomtatékos szórendű 3. mondata annak a függvényében áll, hogy a gondolatnak milyen architektúrája kívánatos a hírszerkesztő számára.

2.8. Bánréti Zoltán előadásában (*A szempont a szövegépítkezésben*) a szöveg témáját olyan viszonyítási pontnak látja, amelyre az egyes mondatok vonatkoztathatók, s ezáltal lehetnek koherensek. A szerző példákon illusztrálja, hogy az egész szöveg témájához tartozás fontosabb 1—1 mondat számára, mint a részletek ismétlődései, hiszen az utóbbiak önmagukban nem elégségesek a koherenciához. A téma reprodukálása, ill. produkálása különböző: az interpretátor a verbális információkhoz kapcsolja az előfeltevéseket és implikációkat, a szövegszerkesztő számára pedig a téma globális terv. Az explicit és implicit proposíciók viszonyítása a megértésben alpművelet. Bánréti Zoltán ezt példázza újságnyelvi részleten: bekezdés témájára utal vissza anaforikus névmás, — s a téma nem explikálódott.

Van Dijk megállapításaival egyetértve utal a konstruáló jellegű témamegfejtő eljárások fontosságára. A modalitás és az időviszonyok megváltoztatása a jelentés és a téma megváltozását eredményezi. A szövegrész témája kevéssé törekszik elvontságra, s a szerző hipotézise szerint az egész szövegben is megőrződnek az előfeltevéseként ismétlődő proposíciók.

Searle és Longacre pragmatikai vizsgálataira hivatkozva Bánréti így ír: „A beszélő és a hallgató föltevésai, szándékai részben előírják, szelektálják a témákat, legalábbis azok típusait (...) A beszédcselekvések szekvenciáival a szövegműfajok globális szerkezetét (...) jellemezni lehet.” (81.) A szöveg interpretálása a témának a keretében, a részleteknek ehhez való viszonyításával történik. A szerző köznyelvi kijelentésekkel bizonyítja, hogy a szövegtéma kiválasztása lényegileg pragmatikai természetű.

2.9. Adamik Tamás előadása, *Az antik retorika szövegnyelvészeti vonatkozásai*

tárgyában a szövegre koncentrációt, a kommunikációs jelleget és a funkcionalitást emeli ki. A modern szövegkutatók is elődeiket tisztelik a szónoklattan ókori művelőiben.

A szerző a Herenniusushoz címzett retorika szövegtani érdekességeit tárgyalja. Az adott munka olyan szabályrendszert tartalmaz, amely a beszédalkotás folyamatát a szónok feladatai felől is, a beszédrészek felől is vizsgálja. A beszéd fő célja az ítélet elfogadtatása volt, globális tartalomként ez biztosította a részek egybetartozását. Adamik Tamás sorra veszi az elrendezésre vonatkozó elveket s a kidolgozás szabályait, ismerteti a szó- és gondolatalakzatok fejezetét.

Az adott retorika lényegéből kitűnik, hogy gondolkodásának középpontjában a beszédstruktúra állt, s érdekes párhuzamokat mutat van Dijk globális struktúrájának elemeivel. Az argumentáció fontos az antik szónok számára, ennek modern elemzésével a pragmatika még adós. Tzvetan Todorov gondolataival szemben a szerző a tárgyhoz illő stílus követelményét hangsúlyozza a tárgyalt retorikában. A tanulságok: a nyelvészet tudománya egységes, tanácsos az egyes retorikákat külön-külön vizsgálni, s érdemes a szövegtan művelésében figyelni a retorikára.

2.10. É. Kiss Katalin előadása, *A mondatátszövődésről* azt célozza, hogy tárgyat a topic és a fókusz fogalmára épülő magyar szintaktikai rendszer szerves részének mutassa. E rendszer invariáns szerkezete: gyakori a nominális/adverbiális topic-indítás + mondathangsúlyos elemmel, fókusszal bevezetett comment. A fókusz az ige előtti pozíció, utána állnak neutrális elemek.

A szerző a mondatátszövődést, azaz alárendelő szerkezetek elemeinek a keveredését az *emelés* transzformációval magyarázza. A jelenséget műveleti ábrákon, szimbólumokkal és szabályokkal mutatja be. A *post-ciklus topicemelés* topic nélküli főmondatba emeli a mellékmondat topicját. Ez a többi transzformációs ciklus után, a szerkezeti váz kialakulása után lehetséges. A *ciklikus topicemelés* és a *ciklikus fókusz-emelés* *hogyan* és *ha* kötőszós alanyi és tárgyi mellékmondatból történhet. A másik feltétel a főmondat modális vagy idéző jelentésű igéje. A harmadik: a mellékmondat topic, ill. fókusz szerepe a főmondatban; az utalószó helyére kerül az emelt rész. Ha a feltételek fennállnak, a többszörösen összetett szerkezetekben is végbemehet az emelés. A *kell*, *szabad* állítmányi mondatokban a mellékmondat topicja a főmondat topicjává lesz, a mellékmondat fókusza pedig az ige elé kerül.

3.0. Az oktatásban is helyet követelt magának a szövegtan, ez tükröződött a pedagógusképzésben és az iskolai kísérletekben.

3.1. Az oktatás oldaláról közelítő előadások sorát Bencédy József nyitotta meg (*Szövegtan és tanárképzés*). A magyartanár szokásos tevékenységében mutatta be, hogy eddig is alkalmaztak szövegalkotó/szövegelemző szempontokat. A kommunikáció valóságának kutatása, az új tantervek szemlélete, az egzakt szövegismeretek hiánya és a diszciplína interdiszciplináris jellege premisszaként előlegezi a főiskolai tanterv szövegtani fejezetét.

A szerző szövegben javasolja a nyelvi jelenségek vizsgálatát, s szemlélteti a nyelvhasználat szabályai mellett a kommunikáció szerkesztési szokásait/normáit/divatjait, felhívja a figyelmet nevelési szempontokra. Sok tisztázatlanságot lát a szöveg keletkezésében, a szövegbázisból a felszíni struktúrákhoz vezető transzformációkban, a szöveg nyelvfilozófiai értelmezésében, az absztrakt szimbólumrendszerek taníthatóságában. A szövegtan bevezetése ismereteket hoz, készségfejlesztést igényel, s megváltoztatja a szemléletet a többi diszciplínában is. Fontos a normativitás és a hatékonyabb oktatási módszerek terjedése.

3.2. Szende Aladár előadása (*Anyanyelvi oktatás és szövegtan*) is tantervi kérdéseket világít meg. Az új követelményrendszer megvalósítható, s kutatatandónak

tartja a tantárgypedagógiai lehetőségeket, az iskolai módszereket; s tanulók spontán és tudatos szövegalkotását. Az MTA 6. sz. kutatási főirányának néhány jellemzőjét ismerjük meg: előszövegek gyűjtése és feldolgozása konstrukcionális, stilisztikai, normatív, nyelvészociológiai, szociálpszichológiai, beszédakusztikai, metakommunikatív szempontból. Az értékelt anyagból levont következtetések főként pedagógiai és oktatásmetodikai szempontból hasznosíthatók. Szende Aladár e kutatásoktól választ vár a tanítandó szövegműfajok, az oktatott tárgyak viszonya, a szövegelemzés és szövegalkotás kérdéseire. A szövegalkotás és a gondolkodás együttesének hangsúlyozásával zárul a gondolatmenet.

3.3. Jobbágyiné András Katalin *A szövegtan helye a középiskolai anyanyelvi képzésben* címmel adott elő, készülő gimnáziumi tankönyvének szövegtani fejezeteiről. A mondat fölötti egységek vizsgálatának csirái megvoltak már, az új tanterv a kommunikáció valósága felől közelít a szöveghez. Az anyag legrészletesebben a mondatközi/szövegközi kapcsolásokat tárgyalja. A pragmatikai irányt a szövegfajták jellemzése és a jelkomplexumok vizsgálata képviseli. Az alpműfaj az értekező próza; a színesebb szóbeliség és az igényesebb írásbeliség is cél, elérését a gyakorlati rész segíti.

A nyelvhasználat-központúság törvényszerűen vezetett a szövegszemlélethez, ezt igényelte az irodalomoktatás a művészi szövegek nyelvi, stilisztikai elemzésében. Hasznos a fogalmazástanításban és a nyelvi magatartás formálásában.

3.4. Szirmai Endre nézőpontja (*A szövegtan jelentősége a tanítóképzésben*) a pedagógusképzés gyakorlatát mutatja be. A jelentkezőknek nincs egységes nyelvi szemlélete, a jobbak emlékeznek 1—1 szöveg elemzésére. A nyelvi képzésre fordítható keretek problematikusak: jelenleg tanítják a hagyományos grammatika legfontosabb törvényszerűségeit, néhány újabb kutatási irányt népszerűsítene, megismertetnek a hallgatókkal 1—1 korszerű szövegelemzést, és segítik az új típusú szemlélet elsajátítását.

3.5. Zsolnai József *Kisiskolás koriak szóbeli szövegalkotásra nevelésének szövegtani vonatkozásai* címmel anyanyelvoktatási kísérlet szervezőjeként és vezetőjeként szólt 6—7 éves tanulók nyelvhasználatának fejlesztéséről. Kidolgozott elmélet hiányában kísérletét kezdeti eredményekre építette, a kisiskolások szituációs szövegalkotását fejleszti. A mindennapi érintkezés ebben az életkorban a legtermészetesebben a játéktevékenységben igényli a spontán beszédet, a szerző főként a mimetikus szerepjátékot tartja ígéretesnek. A beszédkedv kialakítása után a spontán beszéd tudatosítása történik kép- és szövegelemzéssel. A szóbeli szövegtanítás típusai: ábrázoló, szándékot nyilvánító, véleményt nyilvánító szövegek; ezekhez járul a köszönés és a megszólítás.

A csoportkommunikációs keret szövegeivel szemben a társalgási típusokat a tanulók a tanítóval együtt hozzák létre. A gyermekek kedvelik a játékos, értékelő és fantáziaelemekkel bíró társalgást. A félreproduktív beszéd fejlesztése már a kapcsolattartás és a helyesejtés gyakorlására is alkalmas.

3.6. B. Fejes Katalin előadása, *A szövegalkotási készség mérése* a gyakorló pedagógus kutató tapasztalatait osztotta meg hallgatóságával. Azt vizsgálta, hogy a fogalmazást mi teszi szöveggé; hipotézise szerint a mondat szerkezeti sajátosságok összhangja. Vizsgálatait Deme László funkcionális mondat szemléletére és a szövegszerkezeti elemzésben alkalmazott módszereire alapozza. A Deme-mutatók közül a szerkesztettség (tagmondat/mondatrész), a szintmélység (az alárendelődés aránya) és a tartalmas szavak száma összefüggést mutatott: a fogalmazások hosszúsága és szerkesztettsége/szinteződése ellentétes tendenciát ad. Az adatokat összefoglaló táblázatban találjuk (139—140). A szerző bizonyítja: van olyan optimális sávja a fogalma-

zásoknak, amellyel a tanulók megfelelően tudnak bánni az adott életkorban és műfajban.

4. Szathmári István foglalta össze a tanácskozás tanulságait. (*Zárószó.*) A vándorgyűlés a kutatók és nézeteik találkozásával elősegítette a szövegnyelvészet fejlődését. Öröndetes tény, hogy az előadások lényeges témákat ragadtak meg. (A recenzens teszi hozzá: az ismertetés terjedelemben is kiemelt ezek közül néhányat.) Szathmári István további kutatások fontosságát hangsúlyozza, pl. a stílusérték, az árnyalatok és műfajok körében. Időszerűnek látja az összehasonlító szövegtani elemzést.

Az Általános Nyelvészeti Tanulmányok XI. kötete (1976) után ez a vándorgyűlés elvégezte feladatát: „(...) az alapokat megvetette, és felhívta a figyelmet a szövegtan fontosságára.” (*Szerkesztői előszó*, 4.)

Nagy L. János

Irodalom

- Büky Béla, *NyK.* 82. (1980.) 1—2. 446—450.
D. Máta Mária, *HungÉrt.* III. (1981.) 3—4. 198—199.